

RAPPORT 2023

DET FORTSATTE BEHOV FOR FINANSIEL DANNELSE FOR UNGE

SEPTEMBER 2023

WE-GROW

FORENING FOR FINANSIEL DANNELSE
FOR UNGE

INDHOLD

Indledning	3
Udfordringen	4
Erfaringen	10
Løsningen	12
Konklusion	14
Kildehenvisninger:	15

INDLEDNING

BEHOVET FOR FINANSIELL DANNELSE

I 2019 udarbejdede We-Grow en rapport (herefter WG19), der havde til formål at vise "behovet for finansiell uddannelse for unge og dermed [...] relevansen af We-Grows koncept og produkt." (WG19).¹ Nærværende rapport følger op på rapporten fra 2019 og vil med afsæt i vores erfaringer siden da, samt nye undersøgelser fra andre aktører, vise det fortsatte behov for finansiell dannelse for unge. Derudover vil rapporten give et indblik i, hvad der skal forstås ved finansiell dannelse, og hvilke overvejelser vi i We-Grow har gjort os i forbindelse med undervisningen i finansiell dannelse.

SIDEN SIDST

We-Grow har siden 2018 undervist mere end 8000 elever på ungdomsuddannelser på Sjælland og i Jylland. We-Grow har selvstændigt bedrevet følgeforskning, afholdt løbende evalueringsmøder, foretaget spørgeundersøgelser, og i den sammenhæng modtaget konstruktiv kritik, ris og ros samt løbende forbedret undervisningen, både fysisk og online.

Denne rapport er baseret på resultater og tendenser fra We-Grows evalueringsanalyser og interviews med både elever og andre modtagere af vores undervisning, observationer fra vores frivillige undervisere, medlemmer i foreningen og andre tilknyttede brugere, herunder Egedal Gymnasium og HF, Hotel- og Restaurantkolen, H.C. Ørsted Gymnasium, Rysensteen Gymnasium, Greve Gymnasium, Vesthimmerlands Gymnasium, Hasseris Gymnasium og Frederikshavn Gymnasium, inkl. online undervisning.

Rapporten refererer desuden til undersøgelser foretaget af Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF), Finans Danmark, Forbrugerrådet Tænk og TrygFonden, der siden 2021 har været med til at sætte fokus på de problemer, som vi mener finansiell dannelse er løsningen på.

¹ We-Grow, Finansiell Dannelse: Behovet for Undervisning i Privatøkonomi blandt Unge, 2019.
Foreningen We-Grow | cvr.nr. 40730281 | info@we-grow.dk | +45 4033 0233

UDFORDRINGEN

UNGE MED BETALINGSPROBLEMER

I en undersøgelse fra 2021 definerer Forbrugerrådet Tænk (Herefter Tænk) og Trygfonden 'unge med betalingsproblemer' som unge mellem 18-30 år, der mindst to gange indenfor 1 år ikke har været i stand til at betale den samme regningstype til tiden. 8,1 % af unge i Danmark falder ind under denne kategori, hvilket svarer til ca. 80.800 unge mennesker. Problemet er ifølge Tænk blevet værre blandt disse unge: *"De er mindre økonomisk robuste overfor uforudsete udgifter, har færre penge mellem hænderne og har et lavere rådighedsbeløb, når alle faste udgifter er betalt, end det tidligere har været tilfældet."* (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 4). 22 % af unge med betalingsproblemer vil ikke kunne betale for en uventet udgift på 5.000 kr. Det er en stigning på 10 % siden 2017 (Tænk, 2021, s. 8-9).

Betalingsproblemer er ifølge Tænk & Trygfonden (2021) lige udbredt på tværs af køn, alder og region. Unge med betalingsproblemer er overrepræsenterede blandt dem, der står uden for arbejdsmarkedet (24 %), samt de unge med en årlig indkomst under 100.000 kr. (12 %) (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 4). 8 ud af 10 af disse unge er bekymrede for deres økonomiske situation. Pengebekymringer er imidlertid ikke isoleret til nævnte gruppe. 2 ud af 10 unge uden betalingsproblemer er ifølge undersøgelsen bekymrede for deres økonomiske situation.

Endnu tydeligere viser dette billede af unges økonomiske bekymringer sig i DUFs ungeanalyse fra 2023, hvor 32% af de unge svarer, at deres økonomiske situation har haft størst betydning for, om de generelt har følt sig glade de sidste par måneder. Dette er det næsthøjest svarede - lige efter nære relationer.

TRIVSEL OG SUNDHED

At der er en årsagssammenhæng mellem økonomisk formåen og trivsel og sundhed – at finansielle problemer er medvirkende årsag til utryghed, angst, depression, fysiske problemer af forskellig art og mellem menneskelig konflikt – er ikke noget nyt (David & Mantler, 2004). Det er heller ikke en nyhed, at penge hænger sammen med vores opfattelse af et meningsfuldt liv (Chan-Brown et al, 2016). Det nye er, at vi med de seneste års undersøgelser har fået grundig dokumentation for dette forhold i Danmark, og at der bliver sat fokus på problemet.

"Unge med betalingsproblemer er mindre trygge [...] og oplever i højere grad mistro pga. deres økonomiske situation." (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 6-7)

"At opleve gentagne betalingsproblemer er med andre ord fortsat stærkt forbundet med økonomisk utryghed og faktisk ses en svag tendens til, at sammenhængen er stærkere end tidligere." (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 9)

"Også når det kommer til det fysiske og psykiske helbred, oplever en markant større andel af unge med betalingsproblemer at have det dårligt, sammenlignet med tidligere år." (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 4)

33 % af unge med betalingsproblemer har dårligt fysisk eller psykisk helbred, 3 ud af 4 skammer sig over deres egen økonomiske situation mens 7 ud af 10 har søvnproblemer, og 35 % har oplevet forringet livsglæde (Tænk & Trygfonden, 2021). Økonomiske udfordringer kan føre direkte til sundhedsmæssige problemer, som når unge skærer ned på tandlægebesøg, nødvendig medicin eller økologi (Finans Danmark, 2023, s. 63).

"Gentagne betalingsproblemer er forbundet med forringet livskvalitet, helbredsproblemer, sociale og materielle afsavn samt generel mistro og bekymring. Unge med betalingsproblemer trives generelt dårligere end unge uden betalingsproblemer og oplever i højere grad søvnproblemer, skam og dårligt helbred." (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 10)

I 2021 havde næsten halvdelen (45 %) af unge med betalingsproblemer lav livstilfredshed, hvilket ifølge Tænk og Trygfonden er på niveau med 2015 (43 %) og 2017 (41 %) (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 11). 48 % af unge med (5 % af unge uden) betalingsproblemer mistrivedes (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 5).² Samtidig udtrykte 51 %

² Der findes imidlertid et mørketal blandt de unge uden betalingsproblemer. Det drejer sig om en gruppe unge, som ikke besidder evnerne til at styre egen privatøkonomi, men som heldigvis har ressourcer i deres netværk, der gør, at de ikke falder i kategorien af unge med betalingsproblemer.

af de unge med betalingsproblemer et ønske om at ville spare op, og 37 % vil gerne lægge et budget (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 15-16).

Situationen for pengepressede unge er ikke blevet bedre med den seneste tids kraftigt stigende inflation. Unge har en betydeligt lavere indkomst og et mere presset budget, sammenlignet med voksne over 30, og prisstigninger (inflation) giver derfor større udfordringer for denne gruppe. Ifølge Finans Danmark er spændet mellem indkomst og forbrug – hvilket er et udtryk for muligheden for at spare op – faldet betydeligt hurtigere for de unge i 2022 end for andre grupper (Finans Danmark, 2023, s. 46-47). Mange unge har set sig nødsaget til at skære kraftigt ned på forbruget, og mere end halvdelen af alle unge har følt, at deres økonomi har forhindret dem i at deltage i sociale arrangementer. Nogle unge må tage mere arbejde eller stifte gæld. Mange er bekymrede for deres privatøkonomi i en sådan grad, at de ofte har svært ved at sove. Det drejer sig her om hver femte unge mellem 18 og 29 år, og for dem i begyndelsen af 30'erne gælder det endnu flere (Finans Danmark, 2023, s. 64-65).

Ifølge DUFs ungeanalyse (2023) oplever op mod hver anden ung ikke at have nok eller slet ikke at have nogen indflydelse på beslutninger i samfundet, der vedrører deres trivsel. Som nævnt i afsnittet *Unge med betalingsproblemer* anser en tredjedel af unge økonomi for at være en af de vigtigste årsager til at de mistrives. Eftersom der er en sammenhæng mellem økonomi og trivsel, synes det derfor rimeligt at antage, at der også er en sammenhæng mellem viden om økonomi, finansiell dannelse og følelsen af at have indflydelse på eget liv. Uden tilstrækkelig forståelse for de økonomiske strukturer, som samfundet er bundet op på, og for hvordan de påvirker den enkelte, er det naturligt, at unge føler sig uden indflydelse eller som ofre for et system, de ikke forstår og måske føler går hen over hovedet på dem.

TVIVLSOM OPTIMISME

Finans Danmark skriver i deres rapport fra 2023, at mens det er usikkert, hvor længe denne krise vil vare endnu, "*kan man dog glæde sig over, at energikrisen er aftaget i og med at energipriserne er faldet betragteligt siden toppen i sensommeren 2022. Inflationen falder også, og ledigheden er stadig lav. Det giver gode muligheder for, at de fleste unge vil kunne komme igennem de aktuelle udfordringer, uden at presset på*

deres økonomi bliver til problemer, de skal trækkes med i flere år." (Finans Danmark, 2023, s. 64)

Det kan være svært at dele denne optimisme, da ét er at skære ned på forbrug her og nu, men noget ganske andet er at stifte gæld. Vi ved, at de unges gæld er steget gennem de seneste år, ikke mindst i 2021, hvor gælden steg med 4,2 % (Finans Danmark, 2023, s. 56-59). Vi ved også, at netop gæld kan have uoverskuelige konsekvenser for den enkelte i fremtiden. Herudover klinger det hult at referere til makroøkonomiske forhold i sammenhæng med unges økonomiske sundhed, da en sund og balanceret privatøkonomi (husholdning) starter hos den enkelte og dennes personlige forhold til penge og ikke i samfundsøkonomien.

TABU OG DET ØKONOMISKE SPROG

1 ud af 3 føler ikke, at de har nogen at tale med om økonomiske problemer, og 45 % taler aldrig eller sjældent med deres familie eller venner om deres økonomi. 56 % undlader helt at tale om deres økonomi, fordi de skammer sig over den (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 15). Mens nogle unge får økonomisk støtte fra sociale netværk, forældre eller nære familiemedlemmer, kan denne støtte ikke erstatte samtalen, og *"flere unge med betalingsproblemer oplever således, at de mangler nogle at tale med om deres økonomiske situation i det nære sociale netværk."* (Tænk & Trygfonden, 2021, s. 4)

"Hver gang jeg skal finde ud af noget med min egen økonomi, så bliver jeg [...] i tvivl om hvad jeg skal gøre, så jeg kunne godt tænke mig nogen jeg kunne spørge [...] nogen jeg kunne få vejledning af, på en anden måde end mine forældre, fordi jeg bliver altid uvenner med dem." – Elev, 3.g

Vi anbefaler (i kor med Forbrugerrådet Tænk & Trygfonden) netværk, samtale og finansiell dannelse: At øge fokus på netværket omkring de unge og her hjælpe dem med at tale om deres økonomi for at bryde det tabu, der ofte er omkring at tale om penge og økonomiske udfordringer.

I WG19 refererer vi til en undersøgelse fra VIVE i 2015, der viste, at hver fjerde fogedsag i Danmark, hvor en lejer smides ud pga. manglende huslejebetaling, drejede sig om en ung mellem 18 og 24 år. Projektleder i Gældsrådgivningen, June Crondahl, udtaler sig i forbindelse med VIVEs undersøgelse:

"Når vi bliver kontaktet af unge om deres økonomi, beder vi dem altid fortælle os, hvad deres indtægter og udgifter er, så vi kan hjælpe dem med at skabe overblik. Og det sker ofte, at vi må forklare dem, hvad de ord betyder, og hvad de dækker over."

Hvordan skulle vi kunne tale med hinanden om penge, hvis vi ikke kender sproget? Det kan virke overraskende, at unge ikke kender "almindelige" begreber som f.eks. "indtægter og udgifter," men det er ikke desto mindre, hvad vi oplever, når vi underviser. Og det er jo kun spidsen af et sprogligt isbjerg. Hvad betyder ydelse på lån? Hvad dækker forkortelsen ÅOP over? Hvad er fradrag? Vores erfaring har vist os, at mange af de begreber, vi tager for givet, faktisk er fremmedord for langt de fleste unge i en afgangsklasse i f.eks. gymnasiet.

*"Mange finansielle begreber og viden som jeg ikke før havde hørt om.
Meget nyttigt især grundet min alder og nære fremtid." – Elev, 3.g*

Finansiell dannelse handler meget mere om sprog, end det handler om tal og budgetter. Vi kalder det "det økonomiske sprog." En hel verden af økonomiske og finansielle begreber, som er nødvendige at forstå, hvis man vil gøre sig håb om at forstå egen privatøkonomi og navigere i samfundets finansielle landskab. Forholdene mellem løn, skat og arbejdsgiver, hvordan skattesystemet fungerer, hvordan boligmarkedet fungerer, pengeinstitutterne og realkreditsystemets rolle i samfundet, hvordan lånemarkedet fungerer, herunder forskellige låntyper, renter og låneomkostninger. Og herudover kommer så det rent privatøkonomiske; udgifter, indtægter, opsparing, renter, investeringer og afkast, låneformer osv.

"Synes det er så rart at vide hvad mange af de ord vi har hørt før egentlig betyder. Det er især relevant i forhold til lån og køb af bolig,

og viden om betaling af skat i forhold til vores løn og SU. Og ikke mindst viden om hvordan vi skal tilgå banken, hvis vi ønsker et lån, og hvad realkredit egentlig er." – Elev, 3.g

Men selv hvis man kender det økonomiske sprog, så er der et stykke vej til at begynde at bruge det. Vi ved fra psykoterapien, at vi har lettere ved at tale om sex, end vi har ved at tale om privatøkonomi.

"Tre ud af fire (75%) unge med betalingsproblemer har skammet sig over deres økonomi i løbet af det seneste år, og mere end halvdelen skammer sig hver måned." (Tænk 2021, s. 10)

Vi ved, at åben samtale om penge og vores personlige forhold til penge har en positiv effekt i forhold til at bryde det tabu, der er omkring penge og "det skamfulde" ved ikke at have styr på dem. Mange elever, vi har interviewet, bekræfter at samtale om penge er tabubelagt, og flere udtaler, at de efter undervisningen har haft nemmere ved at tale med deres venner og familie om penge og økonomiske udfordringer.

"Og så synes jeg også det er superfedt [...] fordi det er sjældent man faktisk snakker om penge med sine kammerater, fordi det er sådan agtigt et tabubelagt emne." – Elev, 3.g

"[Det] var en utrolig rar støtte, at [...] I har sådan en hotline som man kan ringe ind til, så man ikke står helt på bar bund, hvis ens forældre ikke kan hjælpe én, men der er nogle, der gerne vil svare på ens spørgsmål." – Elev, 3.g

"Vi havde [undervisningen] i sidste uge, og da nogle af os skulle i sommerhus i weekenden var det allerede aktuelt det med, at der var nogle, der gerne ville spare, og det var der nogle, der ikke ville, og det var bare meget nemmere at tale om end det plejer. Det var slet ikke akavet at tale om." – Elev, 3.g

ERFARINGEN

ERFARING FRA UNDERVISNINGEN

I de sidste 10 minutter af vores undervisning (i slutningen af anden lektion) får eleverne et link til en online spørgeundersøgelse, hvor de bliver bedt om at svare på og tage stilling til en række forhold om undervisningen, underviserne, kurset som helhed og finansiell dannelse som fag og faglighed. I denne sammenhæng modtager de alle et års medlemskab i foreningen, inkl. loginoplysninger til We-Grows læringsplatform Center for Finansiell Dannelse for Unge (CFDU)³, så de kan fortsætte deres finansielle dannelsesrejse på egen hånd

Figur 1. Eksempel på spørgsmål

VIGTIGHED/RELEVANS OG NEDBRYDELSE AF TABU

Relevansen af undervisning i finansiell dannelse blev påvist allerede i WG19, og det bliver fortsat bekræftet gang på gang af de unge, som We-Grow møder i undervisningen. Evidensen for denne relevans findes i besvarelsene på følgende spørgsmål, som vi stiller i evalueringen: "Hvor vigtigt/relevant synes du det er for unge at blive undervist i finansiell dannelse?" På en skala fra 1-10 ligger gennemsnittet på 9,5. Vi stiller herudover også et spørgsmål til relevansen for den enkelte, hvor 99 % af eleverne svarer, at undervisningen er relevant for dem personligt, hvilket kan indikere, at størstedelen mener, at de selv har brug for undervisningen i højere grad end deres jævnaldrende. Ifølge de unge selv er undervisningen i finansiell dannelse vigtig/relevant generelt og i højere grad vigtig/relevant for dem personligt.

Undervisningen i finansiell dannelse har desuden en positiv effekt på det tabu, der eksisterer omkring økonomi. De unge giver selv udtryk for vigtigheden af, at de i

³ We-Grows Center for Finansiell Dannelse for Unge: <https://cfdu.we-grow.dk>
Foreningen We-Grow | cvr.nr. 40730281 | info@we-grow.dk | +45 4033 0233

vores undervisning ikke skal bekymre sig om karakterer eller andre agendaer end læring. Derved skabes der et trygt rum under undervisningen, hvor de unge tør stille spørgsmål og deltage åbent og aktivt. Flere unge har i interviews givet udtryk for, at de efter undervisningen har haft lettere ved at tale om penge med venner og familie.

VIDENSDEFICIT OG VIDENSBIAS

I WG19 fremgik det, at der findes et vidensdeficit i befolkningen, og at de færreste følte sig godt klædt på af deres nuværende eller tidligere skole/uddannelsesinstitution ift. at mestre deres privatøkonomiske virkelighed. For at vurdere udgangspunktet hos eleverne, samt understøtte relevans for uddannelse, bliver de unge inden undervisningsforløbet i finansiell dannelse spurgt, om de føler, de har styr på deres privatøkonomi. Hertil er det som regel over halvdelen af en klasse, der svarer ja. Desuden spørger vi eleverne i evalueringen efter undervisningen: "I hvor høj grad mener du, at du lærte noget, som du før undervisningen troede, du allerede vidste?" Og på en skala fra 1-10 ligger gennemsnittet på 6,5. Et flertal af de unge føler altså, at de har lært noget, som de troede, de allerede vidste, og det vidner ikke bare om et vidensdeficit – at man mangler viden – men også et vidensbias – at man tror, man ved mere, end man faktisk gør.

Sidstnævnte er netop en af de underliggende udfordringer, når det kommer til viden om penge i almindelighed. Vi taler om penge, som om det var en håndgribelig størrelse – 100 kroner – ligesom en kop kaffe, en kvadratmeter eller 45 minutter. Vi er lige så vant til at håndtere penge, som vi er vant til at cykle. I psykologien findes der et begreb kaldet 'illusionen om forklaringsmæssig dybde,' som dækker over den enkeltes tendens til at overvurdere egne evner til at forklare helt almindelige fænomener fra hverdagen (Rozenblit & Keil 2002). Hvis vi bliver bedt om at forklare, hvordan en cykel fungerer, viser det sig, at de fleste overvurderer deres egne forklaringsmæssige evner. Årsagen til, at de fleste tror de ved, hvordan en cykel fungerer, er netop, at vi er så vant til at bruge en cykel på daglig basis. Penge og økonomi er et pragteksempel på et sådan "helt almindeligt fænomen." Vi er så vant til at håndtere og bruge penge i hverdagen, at de fleste af os tror, at vi forstår penge bedre, end vi egentlig gør. Vi ser det hele tiden i både udtalelser i undervisningen og skriftligt i evalueringsbesvarelserne, hvor de unge giver udtryk for overraskelse over, at de alligevel ikke vidste så meget, som de troede, de gjorde inden undervisningen.

Penge er ikke ligesom andre ting. I modsætning til cyklen, som vi kan stille fra os, når vi er færdige med at bruge den – og faktisk i modsætning til *alle andre ting* – så har penge en helt særlig plads i vores psykologi. Penge eller monetær værdi forbindes nemlig – helt automatisk og for det meste ubevidst – med *alle andre ting*. Hvis ikke man forstår sig på penge, føler man således hurtigt uden indflydelse.

LØSNINGEN

FINANSIELL DANNELSE: MERE END PRIVATØKONOMI

Penge spiller en særlig rolle, ikke kun i husholdningen, men i vores kultur og psykologi. Vi har hver især en "penge-logik" og en "økonomisk attitude", som er helt subjektiv, skjult for andre og ofte også skjult for os selv (Chan-Brown et al, 2016, s. 192). Alle stifter vi bekendtskab med penge meget tidligt i opvæksten, og vi vokser op med penge omkring os på den ene eller den anden måde og netop ikke på samme måde alle sammen. Vi lærer alle at forholde os til og bruge dem *forskelligt*. Vores finansielle beslutninger, som hviler på vores forhold og attitude til penge i livet varierer derfor meget fra person til person.

Fænomenet penges mangefacetterede natur forklarer, hvordan man kan have nok så meget viden om penge og samtidig have et komplekst og ligefrem selvmodsigende personligt forhold til dem. Selvom jeg har alle redskaberne på plads, lagt budget, og udfyldt selvangivelse, så kan det ske, at jeg alligevel ikke formår at styre forbruget, i det samme jeg står ved de farverige hylder i køen til kassen i Rema, ser reklamen for "billig finansiering" af den nye iPhone, eller har valget mellem mærketøj eller genbrug.

Ved privatøkonomi forstås de økonomiske forhold for en person eller en husholdning og hertil hører fagligheder som f.eks. budgettering og risikovurdering. Et er at mestre disse fagligheder, noget andet er det at mestre privatøkonomien i sit eget liv. Sidstnævnte kræver forståelse af ens vaner, deres økonomiske konsekvenser og selvindsigt i forhold til ens selvopfattelse når det kommer til penge. Dette er ikke noget, man lærer på samme måde, som vi lærer matematik i skolen, netop fordi penge er et dybt personligt og psykologisk komplekst fænomen, samtidig med at det er ekstremt socialt (Zelizer 1994).

Det er nødvendigt at være opmærksom på egne økonomiske vaner og handlemønstre, at gøre sig sin naturlige økonomiske attitude bevidst, hvis den enkeltes finansielle dannelsesrejse skal være mere end en teoretisk øvelse. Læren om penge er altså ikke udtømt i privatøkonomien. Læren om penge og det økonomiske sprog, der følger med, det er finansiell dannelse.

Undervisning i finansiell dannelse skal give unge kompetencerne til at tage ejerskab over deres økonomiske valg. Eftersom rigtig mange af de valg, vi træffer i livet på den ene eller den anden måde har et økonomisk afsæt eller økonomiske konsekvenser, vil økonomisk ejerskab formodentlig give unge en følelse af både at have større indsigt i, men også større indflydelse på beslutninger, som vedrører deres trivsel.

Mens undervisning i finansiell dannelse ikke nødvendigvis giver unge flere penge, giver det dem mulighed for at begå sig i samfundet på et oplyst grundlag og træffe bevidste valg omkring økonomi. Således kan undervisning i finansiell dannelse være med til at skabe mere lighed blandt unge. Forstået således, at hvis alle unge har samme adgang til viden om økonomi og finansiell dannelse, uafhængigt af deres socio-økonomiske baggrund, har alle unge mulighed for at træffe beslutninger på et oplyst grundlag.

UVILDIGHED OG IKKE-KOMMERCIEL DANNELSE

Der findes gode argumenter for, at penges centrale rolle i samfundet er helt afgørende i formationen af både identitet, psykologi og sociale dynamikker (Trachtman, 2011). Penge kan beskrive magtdynamikker i familien, i ægteskabet, mellem forældre og deres børn, mellem søskende, mellem venner osv. Misbrug af penge i ægteskabet eller i andre forhold kan være tegn på magtkampe eller dybere konflikter.

Fordi vores forhold til penge er meget personligt, må finansiell dannelse ikke påvirkes af andre interesser, hverken politiske eller kommercielle. Finansiell dannelse ikke er et tilvalg i livet, men en uomtvistelig kompetence, som er nødvendig for et sundt liv i balance. Det er således afgørende at undervisning i finansiell dannelse ikke har andre interesser end læring alene. I vores undervisning beskriver vi det finansielle landskab og fortæller om mulige konsekvenser af finansielle valg, men vi anbefaler aldrig det ene frem for det andet, netop for at sikre, at konceptet forbliver uvildigt, apolitisk og ikke-kommercielt. De unge skal have mulighed for at træffe deres egne økonomiske valg baseret på et oplyst grundlag.

KONKLUSION

Vi kan konkludere at behovet for finansiell dannelse fortsat er presserende. I takt med at inflationen er steget, er de unges rådighedsbeløb blevet mindre, flere har stiftet gæld og en tredjedel oplever bekymringer omkring privatøkonomi, som påvirker deres trivsel negativt. Privatøkonomi spiller ikke blot en afgørende rolle for unges sociale trivsel, men økonomiske fejltagelser, kan have negative konsekvenser langt op i voksenlivet. Oven i dette er penge et tabubelagt emne, som mange unge med økonomiske bekymringer, har svært ved at tale om. Økonomi påvirker således unges trivsel på flere planer.

Vores erfaring med at undervise unge i finansiell dannelse vidner om, at der eksisterer både et vidensdeficit og et vidensbias hos de unge, når det kommer til økonomi. De unge ved ikke, hvad det er for en viden, de mangler, men forstår behovet, når de bliver præsenteret for det. I gennemsnit vurderer de unge undervisningen i finansiell dannelse til 9,5 ud af 10 i relevans. Undervisningen har desuden været med til at nedbryde det økonomiske tabu. De unge giver særligt udtryk for vigtigheden af, at undervisningen hverken er karakterbaseret eller drevet af andre agendaer end læring. Disse betingelser skaber et trygt rum, hvor de unge har lyst til at deltage i samtalen om økonomi.

Vi har i denne rapport redegjort for, hvorfor finansiell dannelse rækker udover matematiske færdigheder og viden om økonomiske begreber. For at have styr på privatøkonomien er det nødvendigt at have indsigt i egne vaner, handlemønstre, samfundsstrukturer, mm. Netop fordi den enkeltes forhold til penge er både individuelt, personligt og fordi finansiell dannelse er en nødvendig kompetence for at føre et sundt og balanceret liv, er det afgørende, at undervisning i finansiell dannelse er uvildig, apolitisk og ikke påvirkes af kommercielle interesser. Det er vores erfaring, at undervisning i finansiell dannelse kan komme vidensdeficit til livs og give unge færdighederne til at træffe bevidste og ansvarlige økonomiske valg. We-Grow tror på at finansiell dannelse kan give unge en større følelse af at have indflydelse på egen trivsel, og at lige adgang til undervisning i finansiell dannelse kan føre til større lighed blandt unge.

KILDEHENVISNINGER:

- Chan-Brown, K., Douglass, A., Halling, S., Keller, J., & McNabb, M. (2016). What is money? A qualitative study of money as experienced. *The Humanistic Psychologist*, 44(2), 190–209. <https://doi.org/10.1037/hum0000024>
- Dansk Ungdoms Fællesråd, 2023, *Ungeanalyse 2023*
https://duf.dk/fileadmin/user_upload/Editor/Ungeanalyse_2023_-_endelig_udgave_210823.pdf
- Finans Danmark, Marts 2022, *Unge – gæld, forbrug og opsparing*
https://finansdanmark.dk/media/oonlnwt1/unge_gaeld-forbrug-opsparing_2022.pdf
- Finans Danmark, Marts 2023, *Unge – gæld, forbrug og opsparing*
<https://finansdanmark.dk/media/esepqds/unge-gaeld-forbrug-opsparing-2023.pdf>
- Forbrugerrådet Tænk & Trygfonden, 2021, *Ungdomslivets økonomiske balance - Unge voksnes økonomiske trivsel* <https://gaeld.taenk.dk/system/files/202209/Ungdomslivets%20%C3%B8konomiske%20balance%20%20Unge%20voksnes%20%C3%B8konomiske%20trivsel%202021.pdf>
- Madanes, C., & Madanes, C., 1994, *The secret meaning of money*. San Francisco, Jossey-Bass
- Rozenblit L, Keil F. C., 2002, *The misunderstood limits of folk science: an illusion of explanatory depth*
- Rowe, D., 1997, *The real meaning of money*. London, UK: Harper Collins
- Trachtman, R., 1999, The money taboo: Its effects in everyday life and in the practice of psychotherapy. *Clinical Social Work Journal*, 27, 275–288.
- Trachtman, R. 2011, Beyond the last taboo: Talking about money in psychotherapy. *The Clinician*, 42, 9–19.
- Zelizer, V., 1994, *The social meaning of money*. New York, NY: Basic Books.
- We-Grow, 2019, *Finansiell Dannelse: Behovet for Undervisning i Privatøkonomi blandt Unge 2019*